

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Larsen Sterns

FRESKERNE I SLAGELSE HELLIGAANDSHUS

OTTO HOLMGAARD

NIELS LARSEN STEVNS
FRESKERNE I SLAGELSE HELLIGAANDSHUS

NYT NORDISK FORLAG ARNOLD BUSCK
KØBENHAVN 1964

Udgivet med støtte af Ministeriet for kulturelle anliggender,
Slagelse byråd og bankerne i Slagelse.

1923

Printed in Denmark

Krohns Bogtrykkeri

HELLIGÅNDSHUSET

Den, der besøger Rom, vil blandt mange andre oplevelser også kunne komme til at stå overfor et skilt, der med store, lysende neonbogstaver bærer indskriften: *Banca di Spirito Santo*.

Man studser! Helligåndsbanken! Kan det passe?

Ved nærmere undersøgelse opdager man en fuldt moderne bankbygning, der virkelig bærer navnet „Helligåndsbanken“ – ikke som hos os „Privatbanken“ eller „Handelsbanken“ eller noget i den retning.

I sin bog „Dage i Rom“ giver Peter Schindler den forklaring, at det i ældre tider var farligt at rejse med rede penge på sig, hvorfor man benyttede den første *clearingbank* i verden: man indbetalte sine penge i det hjemlige helligåndshus og fik et akkreditiv med, som man kunne trække på overalt i Europa, hvor der var et spital.

Bankens hovedsæde har sine kassebøger bevarede helt fra 1500 og findes altså endnu i Rom.

I Danmark har vi ingen helligåndsbank, men rundt omkring i vore købstæder har der været *helligåndshuse*, og i Næstved og Slagelse findes de endnu bevarede.

Ud fra navnet og formålet kunne det ligge nær at antage, at disse stiftelser har deres oprindelse fra helligåndsortenen, som mellem 1170 og 1180 stiftedes af *Guido fra Montpellier* og 1198 stadfæstedes af pave *Innocens III*. Ordenens opgave var under henvisning til Math.

25, 31–46 at „vederkvæge hungrige, at give fattige klæder, syge det nødvendige og de mere trængende større trøst“. Ordenen udbredte sin virksomhed gennem landene og fik også i Danmark i løbet af det 15. århundrede klostre i Aalborg, Nakskov, København, Faaborg, Randers og Malmø, i de fleste tilfælde derved, at bestående helligåndshuse omdannedes til klostre.

En sådan forbindelse har man dog ikke kunnet efterspore.

Tilsyneladende uafhængigt af helligåndsortenen opstod der i det 12. århundrede og derefter, med pilgrimshospitalet i Jerusalem som forbillede og under påvirkning af johanniternes sygepleje, *helligåndshuse* rundt om i landene og særlig i byerne. De var *ikke klostre, men plejehjem* for nødlidende af forskellig art og tillige gæstehjem for rejsende. Her fandt de fattige, som på grund af sygdom eller andre årsager ikke længere kunne sammentigge sig det fornødne, et tilholdssted.

De kunne være stiftede enten af gejstligheden eller af fyrster, adelsmænd og borgere, men synes, skønt opgaven var den samme, at have dannet enheder for sig uden nogen fælles organisation.

I begyndelsen var de så godt som alle gejstligt prægede og stod under gejstligt tilsyn, under biskop og domkapitel, men nogle opstod også som borgerlige stiftelser eller kom under

borgernes indflydelse og derved borgerligt tilsyn; enkelte, det ene helligåndshus i Odense, det i Antvorskov og senere det i Nykøbing Mors hørte under johanniterne.

De lå her i Danmark jævnt fordelt over landet, som det fremgår af følgende oversigt:

Lunds ærkestift: Lund, Malmø, Landskrona, Ystad, Aarhus, Væ og Falsterbo.

Roskilde stift: Roskilde, København, Slagelse, Antvorskov, Næstved og Vordingborg.

Odense stift: Odense (2 helligåndshuse), Assens, Nakskov, Sakskøbing og Nykøbing Falster.

Slesvig stift: Slesvig (måske 2) og Flensborg.

Ribe stift: Ribe.

Aarhus stift: Aarhus, Randers og Horsens.

Viborg stift: Viborg (tvivlsomt) og Aalborg.

Børglum stift: Nykøbing Mors.

Stiftelserne opretholdtes ligesom Sct. Jørgensgårdene ved milde gaver og tildelt gods. „Helligåndsbedere“ drog rundt for at samle almiser, og man hører om „Helligåndssvin“, som med klokker om halsen løb frit omkring for at søge føde ved folks døre.

Forstanderen i disse huse kunne enten være præst eller lægmand, dog har der sikkert ved alle stiftelser været ansat en præst.

Syge- og fattigplejen blev ledet af broderskaber, som undertiden også havde kvindelige medlemmer. Broderskabet kaldtes helligåndshusets „convent“, men om deres indre forhold har man ingen nærmere oplysninger. Således kender

man intet til de ordensregler, som gjaldt for disse „conventer“, uden for et ganske enkelt helligåndshus' vedkommende: Aalborg. Her antog man nemlig den regel, som gjaldt for stiftelsen i Lybæk, og som indeholdt bestemmelser for optagelse i hospitalet, om gudstjenester, om husholdningen, om disciplinen og om de syges og fattiges pleje.

Med hensyn til helligåndsklostrenes beliggenhed har man påpeget visse fælles træk: 1) de blev opført ved indgangen til byerne og ved rindende vand, 2) de havde et kapel i nær forbindelse med sygesalen. Antagelig har noget lignende været tilfældet ved helligåndshusene.

Efter reformationen forsvinder helligåndshusene som sådanne lidt efter lidt og afløses af de hospitaler, der i den følgende tid så talrigt oprettedes, hvis opgave væsentlig var den samme som helligåndshusenes.

Helligåndshuset i Slagelse nævnes første gang i 1372, hvor en borger i Slagelse skænker en grund til underhold for præsten i helligåndshuset. På samme tid hører man i et pantebrev tale om en lægmand, boende i de fattiges hospital i Slagelse, der får fuld syndsforladelse i sin dødsstund.

Det må antages at have været i virksomhed nogen tid forinden, men hvornår det er grundlagt og på hvis foranledning, vides der intet om.

Det har været en ret velstående stiftelse med ejendom både i og udenfor Slagelse.

Ved helligåndshuset var både præst og forstander og et konvent eller broderskab, som tog sig af sygeplejen.

Uden for byen lå som ved andre købstæder en *Sct. Jørgensgård* til pleje af spedalske. Da spedalskheden ophørte, henlagdes *Sct. Jørgensgårdens* midler til helligåndshuset i Slagelse, og noget lignende skete, da helligåndshuset ved det nærliggende Antvorskov kloster nedlagdes.

Virksomheden fortsattes efter reformationen af det endnu bestående Slagelse hospital og kloster (nu Slagelse Gl. og Ny Kloster), hvis fundats er fra 24. oktober 1585.

Igennem århundreder har der her været øvet en kristelig barmhjertighedsgerning.

Helligåndshusets middelalderlige bygning, der stammer fra slutningen af det 15. århundrede, er beliggende på sydsiden af Helligåndskirken, sammenbygget med denne.

En krank skæbne var i tidernes løb overgået den, idet den var endt som fyrrum med tilbygning af en vældig dampskorsten.

I 1933 blev det opdaget, at der, skjult bag en alentyk vedbend, gemte sig en velbevaret trappegavl med smukke blændinger og i bygningens indre, over et bræddeloft, en dejlig stjernehvælvning.

Af glemslen dukkede det gamle helligåndshus frem, og en restaurering blev foretaget i 1935

med senere udsmykning af *Niels Larsen Stevns'* berømte fresker.

Det restaurerede rum må antages oprindeligt at have været sygestue, måske med åben forbindelse til den tilsluttede kirke. Senere har det været benyttet som spiselokale for latinskole-disciple – indridsede navne i murstenene vidner derom – og senere igen til indretning af dårekioster. Her modtoges indtil 1848 de farligt sindsyge, som ikke kunne være andre steder¹.

Helligåndshuset i „Slagelse hospital og kloster“ er, siger *Vagn Häger Poulsen*, „vel et besøg værd. Her finder man et i format beskeden, men i lødighed sjældent eksempel på en harmonisk helhed af gammel arkitektur og ny billedkunst – og ikke som museumsgenstand, men som en organisk del af en praktisk kulturinstitution, hvis tradition går ubrudt tilbage til middelalderen, og som endnu virker på en fundats underskrevet af Frederik den Femte“².

¹ Otto Holmgaard: *Slagelse Helligaandshus og Hospital*, Kbhvn. 1935.

² „Tilskueren“s decemberhæfte 1938: „To Fresker af Larsen Stevns i Helligaandshuset i Slagelse“.

SLAGELSE-FRESKERNE

Efter den fuldførte restaurering af helligånds-
huset opstod et naturligt ønske om en passende
og værdig udsmykning.

Rummets to nordflader, der afsluttes foroven
af skjoldbuer og belyses gennem sydvæggens
to spidsbuede vinduer, måtte synes egnede dertil.

Ved henvendelse til *Ny Carlsbergfondet* fandt
planen godkendelse, og efter fondets forslag og
ved dets bevilling blev opgaven overdraget *Niels
Larsen Stevns*.

Et bedre valg kunne ikke være truffet. Et
langt livs erfaring er i billederne på enestående
måde forenet med ungdommelig kraft.

Arbejdet blev fuldført i sommeren 1938.

Trods sin høje alder – *Niels Larsen Stevns* var
da 74 år gammel – og trods gangbesværligheder,
der havde til følge, at han på stilladset måtte
færdes med stok, udførte han arbejdet, assisteret
alene af fru *Anna Larsen Stevns*, der underholdt
med oplæsning, og af den murer, der hver dag
satte vådt pudslag op.

Tidligt havde han såvel i udlandet som her-
hjemme sat sig ind i freskoteknikken.

I et udateret brev skriver han omkring år-
hundredskiftet fra København til forældrene: „I
dag har jeg været ude hos en af byens fineste
murmestrene for at lære at pudse til fresko, og
på mandag skal jeg derud igen. Det er iøvrigt
jo ikke første gang, at jeg lærer det. Det første
sted var i München, det andet i Viborg, og i

Italien så vi i efteråret hvordan de bar dem ad
dernede, men Skovgaard er utrættelig, nu vil
han se hvordan de pudser bedst her i byen“.

Om sit arbejde i *Svingelbjerg kirke* skriver
han 30. juli 1911 fra Vesterbølle præstegård og-
så til forældrene: „ – – Jeg er i den sidste uge
begyndt at male fresko. Ellers er den forløbne
tid gået med at tegne og få det hele ordnet, så-
dan at når jeg begyndte at male på muren, da
skulde jeg ikke famle mig alt for meget frem.
Endda skulde jeg måske lagt mere vægt på for-
beredelserne. – – Freskoarbejde er jo sådan at
mureren pudser et stykke hver dag og så skal
jeg male det færdig samme dag som det er pud-
set. Til at begynde med har jeg vist taget for
store stykker ad gangen, jeg har ikke nået at
gøre dem ordentlig færdig; men når man vil
skynde sig så går det let på den måde. Hvis ar-
bejdet så skal gøres om er der ikke noget vun-
det ved det, tværtimod, så er det ligesom skræd-
deren med den lange nål. Nu bliver jeg ved at
male væk, og så ser jeg, hvilket der helst må
gøres om, når jeg er omtrent færdig med det
hele“.

Noget senere – 22. august – skriver han om
det samme arbejde: „ – – I har nok fået ud af
mit brev at jeg var tilfreds med mit arbejde, det
plejer jeg ellers ikke at sige noget om, og jeg
tror heller knap det passer. På det tidspunkt, da
jeg skrev før, kunde jeg forresten sagtens være

fornøjet, da var det ikke færdigt, vist nok. I begyndelsen er det som regel lyst og dejligt og det ender ganske modsat; forresten har jeg vanskeligt ved at bedømme mit eget arbejde, straks når jeg er færdig, jeg kan godt se mig gal på noget som ikke er så slemt, og jeg kan vel også gøre det modsatte. Hvad enten jeg synes det ene eller det andet, så bliver arbejdet her vist ikke meget anderledes, for rive det hele ned og gøre det om, det gør jeg ikke – ”.

Sit forhold til farven berører han i det år, da Slagelsefreskerne blev færdige, i et brev til *Vagn Poulsen*: „Som De også fremhæver, tror jeg, at farven spiller den største rolle for mig. Jeg bliver aldrig træt af at prøve mig frem med den, for at nå til et sandt udtryk for dens virkning. Jeg kan blive slået af sort og hvid-gengivelsen, at jeg ikke lægger nok vægt på linier og komposition, ikke er kubist, men jeg søger hurtigt under mit arbejde til farven og glemmer måske alt andet. Måske er Zahrtmanns elever opdraget til mest at arbejde på den måde”.

Hans *freskofarver* var efter egen angivelse følgende:

„Mangansort
Umbra 204 Umbra 207 Umbra 1125
Kromoxyd 60
Kromilte
Grøn jord 242
Ultramarin
Kobalt
Engelskrødt Italiensrødt
Persisk Bjergrødt 580
Brændt Siena 501
Rå Siena 1100

Brændt Lysokker
Kadmiumsødt
Lys Cadmiumsgult
Marsgult
Baryt
Lysokker Mørkokker”¹.

Niels Larsen Stevns’ liv blev en aldrig hvilende kamp med farven og med lyset – „Solskinsbilleder” er hans værker med rette blevet kaldt² – og i Slagelse-freskerne som i billederne fra hans sidste sygeleje nåede han højdepunktet.

Sent fandt han sig selv, til gengæld voksede han til det sidste. Han følte selv sin livslinje betegnet ved ordene: „Sent, men sødt i Danevang”.

En træffende karakteristik er givet af *Alf Rolfsen* i følgende ord: „Håndværker, det havde han kjent sig som, hele sit liv. Det var falt i hans lodd å arbeide i et edelt, vanskelig fag som ikke hadde plass for fusk. Seigt og kompromiss-løst var han blitt ved med å opøve sine evner. Til slutt oplevede han at de frigjorde sig og ligesom bar ham. Da inntraf Larsen Stevns’ egentlig, brusede ungdom. Midt i de store *jeg*-roperes generasjon i nordisk kunst realiserste han sin personlighet gjennom å forglemme den – håndverker som han var, likesom de gamle hadde været. Men *synsk* var han jo – det kunne han ikke gjøre noe ved”³.

Der er enighed om, at Slagelsebillederne i *kunstnerisk* henseende må værdsættes meget højt. Blandt mange vurderinger skal her nævnes, at *Vagn Häger Poulsen* taler om „det rene maleris triumf, skabt alene ved farve og lys”⁴, og

at *Alf Rolfsen* mener, „at den blomstrende ørken i „Den barmhjertige samaritan“ betegner maksimum af hvad han nåede i rent maleriske virkninger“⁵. *H. G. Skovgaard*, der betegner *Slagelse* som valfartssted (sammen med *Odense* og *Hjørring*) siger: „Larsen Stevns’ indsats kan vanskeligt overvurderes. Han har evnet at gøre selve farven fortællende, han har som ingen anden lært at nyttiggøre impressionismens landvinding koloristisk og malerisk. Han fører den videre og han lader den tjene det store, men enkle formål at fortælle med billedet, så der lyttes“⁶.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt billederne rummer mere end det i kunstnerisk henseende sublime, om de tillige som helhed har et fortællende, måske forkyndende indhold, har forskellige opfattelser gjort sig gældende.

Medens man fra een side vel har kunnet se „en mærkelig levende forestillingskraft i fremstillingen af de bibelske optrin og en besynderligt levende kunstnerisk følsomhed“ i kartonerne til helligåndshuset i *Slagelse*, men ikke „egentlig religiøs bekendelse“⁷, hævdes det modsat, at *Larsen Stevns* i disse fresker, der „repræsenterer noget af det vidunderligste i dansk malerkunst“, står som „den troende ... ikke blot som den bibelhistoriske meddeler“⁸.

Til klaring af dette spørgsmål må det sikkert med rette kunne hævdes, at *Larsen Stevns* har malet disse billeder ud af sit sind, ud af sit væsen, det på én gang ydmyge og selvbevidste væsen, som *Poul la Cour* så udmærket har søgt at gøre rede for⁹.

De efterladte optegnelser, som væsentlig in-

deholder breve til forældrene, giver indblik ikke blot i en kamp, en søgen og stræben, men også i, hvad der for *Larsen Stevns* blev det bærende, og dermed det skabende og ledende.

Omend ikke ukendt med mismod – „jeg bliver nok heller ikke til andet end en sølle fyr“, kan han udbryde – lærte han at forstå, at vejen frem kun gik gennem anspændelse: „Jeg husker engang *Zahrtmann* havde kritiseret mig ned og jeg svarede: Jeg kan ikke bedre; jeg kunde ikke nå det jeg skulde. *Zahrtmann* sagde da: „Der er ikke noget der hedder ikke at kunne“. Det var jo på en måde at rejse mig op. Der var altså ved mere anstrengelse en mulighed for at komme videre, nå det jeg skulde og vilde, og skønt jeg jo må have ment, at jeg havde udtømt mine kræfter, så mente *Zahrtmann* åbenbart det modsatte“.

Han takker forældrene for, at han af dem havde lært, at der sjældent kom noget ud af at sidde stille, og da han var i vanskelighed med et billede, siger han, at der er ikke andet at gøre end at arbejde, så får resultatet blive, hvad det kan, en erfaring, som han senere kunne give udtryk i disse ord: „Man skal ikke vente på inspirationen, men blot arbejde, så må det blive godt eller dårligt“.

Han var sig bevidst, at kampen for ham kunne blive lang, men i et fødselsdagsbrev til moderen udtaler han ønsket om, at han måtte kunne male bedre og bedre og gøre noget rigtigt godt tilsidst, selvom han som hun skulle nå de 85 år.

Under alle omskiftelser havde han en fra forældrene arvet tillidsfuld forvisning om, at et menneske ikke er ene i kampen.

Selv kendt med lidelsen søger han at holde modet oppe hos forældrene under deres med alderen tiltagende skrøbelighed. I et julebrev fra århundredskiftet udtaler han ønsket om „en ikke for travrig jul“ og føjer til: „Vel er det ikke det der gør julen, at vi befinder os legemlig vel, men det har dog indflydelse på glæden, så vi kan ikke lade være med at ønske os det; men ser Vor Herre at vi trænger mere til sorgen, så tager vi den og beder ham hjælpe os at bære den“. Senere, da moderens kræfter tager af, skriver han: „Det er kedeligt at moder er så sløj; men Du må ikke være kedsom, mor, det er rent pine galt, det nytter nemlig ikke det bitterste, men hjælper kun ned ad bakke. Ned ad bakke går det alligevel med vore legemer, med vore sjæle skulde det helst gå op ad bakke og hvis det gør det, så er der egentlig ingen grund til at sørge. At legemet bliver gammelt og skal i graven, det ved vi meget godt, men sjælen bliver ikke gammel, den håber og tror på livet ligefuldt, og håbet bliver nok ikke beskæmmet. Kristus har nok ret, når han siger, at han går forud at berede os boliger, evige boliger; og hvis han har ret, hvad har vi så at være kede af andet end vort smånusseri“.

Gentagne gange taler han om bønnen: „Der er ikke andet at gøre end alvorligt at bede Gud om at hjælpe os over de plager, som kommer, og takke ham for livet som er gået“, og han er forvisset om, at der er vej igennem: „Lazarus lå jo fuld af sår, sandsynlig har det været en slem sygdom, og han har lidt meget, men han kom godt over det og kom ind til Gud. Det var naturligvis ikke fordi han havde lidt meget,

at han gik ind til Gud, men fordi han holdt trofast ud. Christus lover jo dem der er trofast indtil enden, livets krone eller krans, det vil sige tegnet på at de har sejret“. „Derfor“, hedder det senere, „kom Jesus til Jorden for at vise os vejen, os som lider el. den der lider. Den der lider griber efter hjælp. Christus kom ikke for andet end at hjælpe. Denne tro har båret mange gennem alt“.

Han minder om Johannes Døberen, der i sit fængsel faldt i tvivl, men fik bud fra Kristus om, at evangeliet forkyndes for fattige, og siger: „Det var noget nyt der var kommet ind i verden. Vi blev alle til mennesker, til fattige mennesker, åndelige fattige, alle uden undtagelse trængte til hjælp og Kristus kom til os alle. Ja, sådan kunne vel kun en fra himlen tale, trække det store afgørende skel mellem Gud og mennesker, og så vilde han selv være forbindelsen som vi alle kunne komme til, ja blive til eet med, så vi er i stadig levende forbindelse med Gud fader. Gid denne forbindelse må vedblive, så sker der os intet ondt. Det onde er i verden og vi bliver ikke fri for at lide, men kan vi uafbrudt bede til Gud så er forbindelsen der, og det onde kan ikke få magt over os“.

I Viborg domkirke havde han medvirket ved billedet af „Den store Nadver“, og under afslutningen af dette arbejde kredser han om alt det, der binder, hindrer og lænker mennesket, og hans tanker skærpes indtil det paradoksale: „I virkeligheden beder vi sjældent om at Guds rige må komme til os og hans vilje ske. Vi begærer i almindelighed ud fra vort kød og ikke andet; dér har lignelsen om den store nadver ærin-

de til os alle. Om den hjælper os, udover at vi ser os selv, at sådan er vi, er et spørgsmål; der skal meget til at rive os løs fra den gamle Adam, kødet, verden eller hvilket navn vi vil bruge om størstedelen af os selv. Staklerne ved vejen, som ikke havde noget at forsømme, de fulgte indbydelsen med glæde, for dem var det stor fest kalds. Der var dog altså nogle, som ikke er bunden af denne verdens herligheder: det er staklerne. Er jeg en stakkel er jeg glad – er jeg ikke en stakkel må jeg græde. Det lyder selvmodsigende, men det er fordi vi har galt fat på livet og kalder dem for stakler som ikke er det – og omvendt”.

Fra årene efter forældrenes død indeholder dagbogen kun få træk, der kan give oplysning om Larsen Stevns’ personlighed.

Han kan sige, at „det er vanskeligt at hævde de kristne værdier, for alt er så blandet i os, at det er vanskeligt for ikke at sige umuligt at skille det onde og det gode ad, begge dele må nødvendigt præge vort arbejde og hele vor færd, men at det regner på onde og gode, det er en trøst ialfald for mig”.

Han opfatter sig selv „som et led i hele den bevægelse, som kaldes den grundtvigske”, men i modsætning til Lundbye, P. C. Skovgaard, Joakim og Niels Skovgaard, som stod „det specielle grundtvigske mere nær”, mente han selv at have fået Grundtvig på anden hånd „først igennem foredrag i forsamlinger så på højskolen og i kirken senere har jeg læst nogle af hans skrifter og naturligvis været med at synge hans salmer – – det vilde f. eks. næppe faldet mig ind at vælge et motiv fra: „I kvæld blev der banket på Helvedes

port”. Mine motiver er vist alle rene bibelske men dette kan også ligge i at valget er taget til en altertavle, og det kan ligge i at jeg ikke går på egen hånd og måske også nødig på et andet menneskes hånd – selv Grundtvigs”.

Fru *Anna Larsen Stevns* har efter hendes mands bortgang fortalt følgende om ham: „Han var en kristen mand, en troende uden tvivl. Han tog alt af Guds hånd og gik lige til evangelierne, når han skulle male de bibelske billeder. Han søgte og fandt inspiration ved læsning i biblen, og mens han læste, tegnede han gerne små, hurtige skitser. Sådan var det også forud for det store arbejde i Helligåndshuset i Slagelse. Da læste han Lucas evangelium 10. og 17. kapitel om den barmhjertige samaritan og Kristus og de spedalske. Han arbejdede med sine skitser hele vinteren 1937 og tegnede 10–12 udkast, som nu er spredt for alle vinde. Sidst i marts 1938 tog han fat på de store kartoner, men gjorde stadig studier. Således vandrede han i Botanisk Have for at lære de planter at kende, som voksede i Palæstina, og han læste Skovgaard Petersens „Landet, hvor kilderne sprang” – – I juli kom vi så til Slagelse og fik rejst stillads og arbejdet kunne begynde. – – Jeg var så bange for ham den sommer. Han var så ivrig, alt for ivrig, så svag han var. Det voldte ham uhyre besvær at færdes oppe på stilladserne; hans ene knæ og hans ene hofte var stivnet, og han måtte arbejde med stokken i den ene hånd og penslen i den anden.

Jeg hjalp ham om morgenen med at ponce på den våde puds og passede hans pensler og rørte hans farver, men lov til at bruge penslen gav

han mig ikke. Han ville selv, og han var meget glad under arbejdet.

Store krav til sig selv stillede han. Ofte lod han et helt parti af freskerne afhugge for at yde noget endnu bedre. Det skete også, at han brød arbejdet af i nogen tid for at tage væk og hvile ud, og så vendte han tilbage med friskt syn på tingene. Efter en sådan hvile kom han tilbage og malede blomster, skønt kartonerne slet ikke var udført med blomster. Han lod ørkenen blomstre¹⁰.

Modnet i en streng skole har Niels Larsen Stevns i sin høje alder med ydmygt sind malet sit sidste billede med bibelsk motiv, det billede, der i sin dobbelthed danner en helhed, idet han ud fra dyb indlevelse i helligåndshusets historie og virksomhed har villet skildre „barmhjertigheden“ og „taknemmeligheden“.

Som en troens maler er han blevet karakteriseret¹¹, som en af de få, der „kunde komme helt på højde med de romanske malere“¹².

¹ Brevene, der findes i en efterladt dagbog, gengives her, ligesom alle senere uddrag, med fru *Anna Larsen Stevns'* venlige tilladelse.

² *Arne E. Holm*, *Adresseavisen*, 24. marts 1951.

³ *Alf Rølfesen*: *Niels Larsen Stevns, Freskene i Odense og Hjørring*, Oslo 1948, s. 41.

⁴ „*Tilskueren*“, december 1938.

⁵ *Anf. skr.* s. 39.

⁶ Jubilæumsskrift i anledning af 25 års dagen for stiftelsen af selskabet for kirkelig kunst den 1. juni 1926, Kbhvn. 1951, s. 57.

⁷ *Sigurd Schultz*, *Nationaltidende*, 28. februar 1940.

⁸ *Georg Jacobsen*, *Sorø Amtstidende*, 27. september 1962.

⁹ „*Niels Larsen Stevns og hans sidste sommer*“, *Årstiderne*, nr. 4, februar 1942.

¹⁰ *Sorø Amtstidende*, julenummer 1956.

¹¹ *Thorkild Bjørnvig* i „*Martin A. Hansen til minde*“, Kbhvn., 1955, s. 193–194.

¹² *Martin A. Hansen*: „*Orm og Tyr*“, 3. oplag, Kbhvn., 1953, s. 294.

Niels Larsen Stevns: Freskerne i Slagelse Helligåndshus
er sat med Aldus og trykt i Krohns Bogtrykkeri.

Klichéerne er fremstillet af
Bernh. Middelboes Reproduktionsanstalt.